

L'espai (d)escrit
3 d'abril de 2025

UN RECUILL DE TEXTOS SOBRE ESPAIS

I CASES I ALTRES ESPAIS DOMÈSTICS

1

TU ETS GRAN...

Tu ets gran,
 i jo vaig perduda pel carrer.
La llum és fosca,
i sense refugi et miro:
ningú
i l'ombra;
potser,
 de cop,
 la teva veu...
si en tinc, de por!

* * *

Llevant primer
i la pluja ara.
L'aigua no minva.

Ni cel...
ni món.

*La meva casa es nega,
i tu m'aculls.*

Josep M. Sala-Valldaura

2

LA CASA

Ens protegeix i guarda el que hem sigut.
Allò que mai no trobarà ningú:
sostres on hem deixat mirades de dolor,
veus que han quedat, callades, en els murs.
La casa organitza el seu futur oblit.
De sobte, un corrent d'aire i una porta
que es tanca amb un cop sec com un avís.
Cadascú és casa seva, la que s'ha construït.
I que, al final, es buida.

Joan Margarit

3

LA CASA QUE VULL...

La casa que vull,
que la mar la vegi
i uns arbres amb fruit
que me la festegin.
Que hi dugui un camí
lluïent de rosada,
no molt lluny dels pins
que la pluja amainen.
Per si em cal repòs
que la lluna hi vingui;
i quan surti el sol
que el bon dia em digui.
Que al temps de l'estiu
niui l'oreneta
al blanc de calç ric
del porxo amb abelles.
Oint la cançó
del pagès que cava;
amb la salaborr
de la marinada.
Que es guaiti ciutat
des de la finestra,
i es sentin els clams
de guerra o de festa:
per ser-hi tot prest
si arriba una gesta.

Joan Salvat-Papasseit

4

—Foc! Se cala foc a Can Gamundí!

Quan les germanes se'n varen adonar i van cridar els bombers, ja no hi havia res a fer, tota la casa era una flamarada [...]. Aleshores va caure un bocí de la paret de la façana i varen començar a sortir rates i ratolins, moltes de rates, rates grosses, rates cellardes, rates més petites, i molts de ratolins [...]. La gent, que els guardes municipals mantenien una mica lluny de la casa, varen fer un ai esglaiat i, com una sola persona, es varen allunyar encara més.

—Això era can Gamundí? —va dir una dona, tota esverada—. Un niu de rates, era.

Maria Antònia Oliver, *Amor de cans*

5

PIS MOBLAT

Res sembla teu quan t'hi poses, però
temps i manetes te'l fan habitable.
Canvies mobles, hi penges els quadres,
poses un llum. I ja totes les coses
prenen un aire ben teu: com s'assembla
tot aquest pis a vosaltres -diran-.
I somriem. Bé sabem el que costa
de fer agradable un racó qualsevol.
Quan el deixem, tornarem com abans
taules, sofàs al seu lloc. Sense quadres
es quedaran les parets. Tot callat.
Cap dels sorolls coneguts, cap mirada.
Paguem lloguer per usar el pis, els mobles
i fins la roba. Però mai no ens paguen
tants de neguits que hi deixem: anys de vida.

Narcís Comadira

6

ELS DIUMENGES A LA TARDA REBÍEM VISITES

Deixaven els abrics al penja-robes
com qui hi deixa la pell de la mort pròpia,
esquifidament quotidiana.
Ben lligada la màscara —la persona
tràgica— sembraven la llavor
de la conversa fonogràfica
dins l'aire de paper
de la sala.
El disc, un xic ratllat, s'entrebancava
adesiara. S'obrien els badalls;
els ventalls

es tancaven.
Hi havia l'oncle, la tia, les cosines
col·legiales.
La llum de l'horabaixa
menjada d'arnes.
Jo, en un racó, tot sol, sense fitar
ullades de la mort, jugava
amb els soldats de plom.

Josep M. Llompart

7

L'ESTIU

Diumenges a la tarda,
de taula eixint, havent dinat,
em poso fresc, estalvio paraules.

A mi que ja no em parlin d'anar a fora,
que enlloc no s'està bé com a casa.
Jo ara m'adormiré tranquil·lament
al balancí, rera el balcó mig tancat
per por dels corrents d'aire sempre perilluosos.

A fora, l'empedrat alena foc,
el temps s'empereseix, en l'aire brunzen
els mosquits de la sang –la bèstia pesa.
Tot això és –com dir-ho–
calent i gras i regala suor.

Però, de vespre, quan la calda minva
i la cortina d'arbres es mou,
trist i feixuc, un tedi immòbil s'alça
de la ciutat i vola cap als llunys,
deixant vagar la solitud pels carrers.

Aleshores em vesteixo i surto,
desassuat, a passejar pels afores,
on hom rega jardins i la remor de l'aigua
sobre les fulles verdes i vivifica,
i els ràfecs de fulles fresques
traspuen aigües molt riques
de visitació.

Joan Vinyoli

8

DE PARAR I DESPARAR TAULA

Amor, saps?, tot avui, la meva porta
frisant per fer-te pas s'obria sola.
S'han omplert de viandes plats i taula.
Tot resplendia en els cristalls de l'aigua.
El julivert s'ha refet. (El rellotge
toca les cinc. Vindràs?) Tota la casa,

avui no sembla la mateixa casa.
Creix l'orenga i s'enfila per la porta.
La fruita accepta el repte del rellotge.
(Ja ho sé: les sis, i encara parlo sola!)
A l'aigüera vessunya un somni d'aigua
i plou desig a raig sobre la taula.

Amor... (Les set: no vén. Sota la taula
s'amaguen els neguits. Fora de casa,
la tristesa!) Quin goig els dits de l'aigua
acaronant rajoles! Pany i porta
com floriran quan tu arribis! Sola-
ment vull que calli aquest rellotge.

Toquen dos quarts de vuit. Sóc el rellotge
que amb minuts i segons paro la taula.
Toco les vuit i, del cap a la sola
de la sabata, sento que la casa
ja no sé si és meva. Per la porta
fuig, enyorat, el cor desfet de l'aigua.

Toco le nou i les deu, i sóc l'aigua
gebrada a les agulles del rellotge.
Amunt i avall ja no sóc jo qui em porta.
Per enc obrir neguits ja no tinc taula.
Trenco el mirall i em rediu que sóc sola.
Puja el desig i clivella la casa.

Per les esclètixes, veus?, fujo de casa,
raiera d'aquest foc que invoca l'aigua.
(Vindràs quan morirà l'hora més sola?)
La fruita perd l'aposta amb el rellotge
i la tardor fa el ple damunt la taula.
Res no troba sortida per cap porta.

La nit truca a la porta i ve ben sola:
desparo taula i nego dins de l'aigua
desig, rellotge, orenga, plats, cor, casa.

Maria-Mercè Marçal

9

Vaig intentar imaginar-me què hauria fet na Taylor si ens hagués acompanyat a la festa. Amb ella gairebé no vaig fer mai gens de vida social, tret de les visites quasi diàries al local d'en Miro, i no sé com hauria reaccionat davant una reunió tan nombrosa. Vaig recordar, no sé per què, la tírria que solia tenir als animals de ploma, fossin ocells de camp o aus de corral. No podia sofrir les criatures amb plomes, la treien de polleguera. Aquest record em va dur a un altre, de com em rebia quan jo tornava a casa si havia sortit sense ella, amb les orelles ben dretes, els ulls molt oberts i un veritable desfici per fer-me cas i que jo n'hi fes, i com això ho feia sempre, cada vegada que m'havia hagut d'esperar sola. I vaig pensar que, si no hi havia d'haver na Taylor per rebre'm, realment no volia tornar més a casa meva, si podia dir-ne casa meva de l'adossat amb el pati, amb el roser i amb el taronger bord.

Sebastià Alzamora, *Ràbia*

10

CASA

Al camí tinc una casa
per on passen els viatgers cada dia.
Al camí tinc una casa
on els viatgers demanen fer-hi nit.
Una casa i cap amic.
Creus que és meva
o es una casa il·lusòria?

Bàssem an-Nabris (trad. Valèria Macías)

11

ES VA APUNTAR A LA SOCIETAT...

Es va apuntar a la Societat
i cada mes pagà la seua quota
i li deia tothom el colombar, i
i ell ho acceptava, vengonyós o cast,

amb la temença que ho sabessen tot;
i en tornar de la feina se'n pujava
al colomer, i romania hores
(i algú va dir si anava per mirar

una veïna, d'un escot famós,
que llavaria en una galeria):
com un pilot, com un pastor, mirava

el cel, que li seria mar o prada,
i àvidament, els dies clars, guaitava
per si es veia Mallorca, on fou soldat.

Vicent Andrés Estellés

12

INVENTARI PIS CARRER MISSIÓ NÚMERO TRES, SEGONA

Habitació primera: una làmpada sòtil de tres bombetes, una làmpada taula de nit amb peu de marbre, un llit matrimoni, una taula de nit amb marbre, una cadira, un armari dos cossos, dues estores, dues flassades, un matalàs, dues cortines vermelles, una cortina blanca, un portacortines, dos coixins.

Habitació segona: dos llits de ferro, dos matalassos, una taula de nit, una làmpada taula de nit, quatre flassades, una estora, dos coixins, una làmpada amb tulipa antiga i una bombeta, dues cortines, un portacortines.

Habitació tercera: una flassada, una làmpada amb tulipa i bombeta, un llit amb matalàs i un armari amb mirall.

Passadís: una làmpada amb tulipa i bombeta, una cortina.

Entrada: un moble llit plegable, dues cadires, un mirall antic, una làmpada amb tulipa i bombeta.

Sala: una làmpada amb sis bombetes, un sofà, dues butaques, una taula centre, una taula auxiliar, una estufa butà amb comandament reductor, dues bombones de butà, dues cortines, un portacortines.

Menjador: una làmpada cristall guardiola amb quatre bombetes, una aparadora, un mirall antic, una taula menjador extensible, sis cadires menjador, una fruitera.

Cuina: una cuina gas ciutat tres fogons, un termo gas ciutat, una turbina, dotze plats plans, dotze plats fondos, dotze plats postre, dotze tasses cafè, dotze plats cafè, sis tasses cafè amb llet, sis plats cafè amb llet, dotze culleres de sopa, dotze culleres cafè, dotze tassons aigua, dotze tassons vi, un premsapuré, un morter amb maça, unes pinces carn, un setrill, una sucra acer inoxidable, una cafetera, tres paelles, un colador, un saler, un poal fems plàstic, una fregona, una pala fems, una granera, una palangana duralex, una torradora "Pyrex", una bateria de cuina cinc peces, una gelera dues portes.

Galeria: una rentadora automàtica.

Joan Miquel Oliver

II

CARRERS, BARRIADES I ESPAIS EXTERIORS

13

QUIN VESPRE MÉS SILENT...

Quin vespre més silent tenim al barri.
No ha davallat l'estiu, i a les terrasses
seuen les velles colrades i grasses
a dir "na Fina un mall llamp no la parri".
Hora de pau. Estiu daurat. Xivarri
silenciós allà devers les places
on s'hi apleguen sense llocs ni races
badocs de cavalls sords que no van d'arri.

Camín pel barri a cercar el meu camell.
Salud quatre persones que em saluden.
Les reixes. Les parets. Les boques poden.
La vida sagna pell; en pèl, la pell,
la pell és espargida i no la tuden,
la pell, la meva, la teva, la d'ell.

Cales Rebassa

14

S'endinsaren pel carrer de la Princesa, moll i fosc, i després pel de Montcada, no és aquí on hi ha el museu Picasso?, en Màrius va dir que sí, el carrer de Montcada era estret, ombrívol entre els palaus senyorials que guardaven el silenci dels segles. La pàtina de la història i la vida quotidiana havia cobert els palaus d'una humitat verdosa. Un gat negre s'esquitllà per una de les portalades. Feren la volta per Santa Maria, no se sentia cap més remor que les gotes que davallaven dels balcons i alguna passa llunyana que feia eco dins del silenci del carrer. Passaren pel davant d'una plaça oberta, com un descampat, que servia d'aparcament de cotxes, «al fossar de les moreres no s'enterra cap traïdor...», digué la Natàlia. Què dius?, feu en Màrius, res, recitava un vers que em llegia el teu avi. Saps qui és en Pitarra?, en Màrius va dir que no. La Natàlia pensà que el barri de Santa Maria no havia canviat, fanals de llum esmorteïda, parets humides, sentor de resclosit, silenci i retruc de petjades somortes, l'ombra de l'església que es reflectia com un fantasma a l'aguait, balcons closos amb algun gerani que s'hi esllanguia, roba estesa al carrer de Sombrerers. De tant en tant, un tros de paret en ruïnes deixava entreveure pintures murals esllavissades o la forma de l'escala dibuixada a la mitgera. És un barri decrepit i teatral, sembla que les cases siguin decorats a punt d'ésser traslladats a un altre escenari, pensà la Natàlia.

Montserrat Roig, *El temps de les cireres*

15

Prest, com si obeïssin el xiulet silenciós d'una sirena inexistent, tots s'aixecaren i partiren cap al pis de dalt per jugar a *monte* i a pòquer. Abans de sortir, el Petit Baró em mostrà una làpida commemorativa amb els noms dels socis caiguts en defensa d'Espanya durant la guerra. M'explicà que el seu pare i un oncle llunyà, que morí a Porto Cristo, un diumenge, després d'anar a la missa de la Seu, sortiren d'aquell club disposats a carregar-se tots els comunistes del món. El dia abans, a Sant Francesc, en el funeral d'un màrtir, les al·lotes i les germanes dels falangistes de bona família portaven els revòlvers sota les faldes, perquè la policia no aniria a reistrar-les a elles. [...] "Abans d'ocupar els carrers —el Petit Baró es delia contant-me fil per randa la història—, en Miquel Villalonga diu que anaren a la casa del Marquès de Zayas a tocar les baules. Era senyal que alguna cosa canviava". I quan ens trobarem n'Agustí a un cafè de la plaça de Santa Eulària, el bòfia es passà per la garrova tots els polítics del moment.

Jaume Pomar, *Un dia o altre acabaré de legionari*

III

LA PODEROSA NATURA

16

Aquesta nit he somiat que tornava a Manderley. Em semblava que estava al reixat de ferro que dona a l'avinguda d'entrada, i durant una estona no hi podia entrar perquè tenia el camí barrat. El reixat estava tancat amb un cadenat. En el somni jo cridava el porter, però ningú contestava, i quan mirava més de prop, entre els barrots rovellats del reixat, veia que la caseta dels porters estava deshabitada.

No sortia fum de la xemeneia, i les petites finestres amb gelosia estaven bocabadades de desolació. Llavors, com tots els que somien, he posseït, tot d'un plegat, poders sobrenaturals i he travessat el reixat que tenia davant meu com un esperit. L'avinguda tombava de seguida, girava i serpentejava com sempre, però a mesura que avançava notava que hi havia hagut un canvi. Era estreta i estava descuidada, no pas com l'avinguda que coneixíem. Al principi estava desconcertada i no ho entenia, i no ha sigut fins que he abaixat el cap per esquivar una branca d'arbre que penjava molt baixa, que he entès què havia passat. La natura havia tornat al seu estat original i, de mica en mica, a la seva manera cautelosa, insidiosa, havia anat envaint l'avinguda amb els seus dits llargs i tenaços. El bosc, que sempre havia estat una amenaça, finalment havia triomfat.

Daphne de Maurier, *Rebecca*

17

Els indrets se m'han fet carn,
i m'és la terra més i més petita
perquè és més plena de mi a cada pas,
més amatada i aombrada de mi
i tan o més insegura i ullada,

definitivament prodigiosa,
definitivament irrecolzable,
de la veu i la vista que m'hi han crescut.

¿Cap muntanya? ¿Cap cap?
¿Què hi ha d'inanimat?
¿Què hi ha realment d'inanimat?
Els cims van per l'esplanada.
La terra viu d'aigua i d'agllans.
Veig les muntanyes com homes que caminen.
—Oh arbres del paradís,
en aquesta terra sense ferm,
condemnada a errar com els homes!
—Oh paradisiaca subjecció dels arbres:
ancestral calament amb què els arbres
prenen lloc de nou
i el fixen i l'habiten.

Perejaume

IV ESPAIS MÍTICS, ESPAIS ONÍRICS, ESPAIS RECORDATS

18

Aquell estiu es va assecar la Font de la Jonquilla; els vells de l'escorxador en parlaven a la plaça i deien que no havia passat mai. El riu arrossegava només la meitat de la seva aigua. Més enllà del colze, passat el cementiri dels arbres, es veia, a trossos, la sorra del fons. L'aigua baixava de color de terra. Els cavalls s'hi ficaven, i, molts, s'hi passaven el dia rebotant-se. La gent tenia por que el poble s'enfonsés; deien que era pitjor aquella sequedat que l'empenta de l'aigua a la fosa de les neus quan es ficava sota del poble desesperada. Tot semblava cremat: l'herba, l'heura i les glicines. Les eixides eren plenes d'abelles mortes. Hi havia serps pels racons; venien de les Pedres Baixes, amb l'esquena grisa i el sota blanc i s'entaforaven on podien. Se'n va adonar una dona que criava perquè una matinada se'n va trobar una d'enganxada a cada pit. Les mataven a cops de canya i a cops de pedra. Les Muntanyes Morades semblaven a tocar i això que eren molt lluny, grises a l'hivern i blaves a la primavera perquè canviaven de color i no se sabia de quin color eren; tan diferents de la Maraldina d'un verd fosc tot l'any que a la florida de les brugueres es clapava d'un morat tirant a rosa. Tota la terra plana, des del riu fins a les Pedres Baixes, es clivellava i les clivelles s'eixamplaven a poc a poc i feien un dibuix com el de les ales de les papallones, sense color. I la nit ofegava: l'ombra calenta se't posava damunt del pit i semblava que volgués esclafar-te'l. I jo havia vist caure estrelles més enllà de la Maraldina i més enllà del bosc dels morts.

Una nit, potser la més clara de totes, amb el cel tibant i la lluna baixa, vaig sentir obrir la porta del carrer. Des de la finestra vaig veure la meva marastra que se'n anava carrer enllà. Vaig baixar i vaig començar a seguir-la d'un tros lluny. Les portes

estaven tancades, hi havia alguna finestra oberta i sota dels peus els palets de l'empedrat eren calents. Ficat endins en una finestra em va semblar que algú em mirava. Em va fer més angúnia que l'angúnia que em feien els adormits. No es movia ni una fulla i quan vaig sortir fora poble la terra encara era més calenta que l'empedrat del carrer. La meva marastra caminava d'una manera estranya. A l'últim em vaig adonar que posava els peus de clivella a clivella i vaig tenir por que tot d'una no quedés caçada en una clivella com una guineu en una trampa. Es va aturar i jo també. Em va semblar que érem molt petits perquè tot era molt gran i molt mort...

Mercè Rodoreda, *La mort i la primavera*

19

Nosaltres vivim a la punta sud-oest d'aquesta illa. La Pedrera, li deim, perquè el terra està fet de pedres i arena i perquè fa uns anys hi van excavar prou per extreure la nostra pedra vermellosa i intentar vendre-la a les terres d'enfora. El negoci va fracassar perquè el viatge per mar encaria massa el producte i perquè la pedra que a nosaltres ens pareix més vermella que la sang, els forasters la troben més aviat descolorida i poc interessant per a les seves construccions.

A la punta nord-oest hi viuen els cecs. La Flor, li deim tots nosaltres que no l'habitam, perquè és la zona més àrida de l'illa, amb espadats damunt la mar. Ens fa una gràcia macabra anomenar-la així. La Mort a la nostra illa no existeix. La Mort ja no és morir, és perdre els ulls i retrobar-se a La Flor.

Lucia Pietrelli, *Deimos*

20

Quan era petit, m'apassionaven els mapes. Em podia passar hores contemplant Amèrica del Sud, o Àfrica, o Austràlia, i em perdia enmig de totes les glòries de l'exploració. En aquell temps, hi havia molts espais en blanc a la terra, i quan en veia un que en el mapa semblava particularment atractiu (encara que tots ho semblaven), hi posava el dit i deia: "Quan sigui gran, hi aniré." El Pol Nord era un d'aquests llocs, recordo. Bé, encara no hi he anat, i ara ja no ho intentaré. Ha perdut l'encís. Els altres llocs estaven escampats per l'Equador i per totes les latituds, en tota l'extensió dels dos hemisferis. He estat en alguns d'aquests llocs, i... bé, no és pas d'això del que parlem. Però encara n'hi havia un —el més gran, el més buit per dir-ho així— que desitjava ardentment.

»És cert que en aquell moment ja no era un espai en blanc. Des que jo era un nen s'havia anat omplint amb rius i llacs i noms. Havia deixat de ser un buit de deliciós misteri, un retall blanc que feia somniar grandeses a un noiet. S'havia convertit en un indret de tenebres. Però hi havia un riu en concret, un riu gran i important que es veia en el mapa, que semblava una immensa serp descargolada amb el cap al mar i el cos en repòs, corbant-se al llarg d'un vast continent, i la cua perduda en les profunditats de la terra. I mentre mirava el mapa en un aparador, m'hipnotitzava com la cua d'una serp hipnotitza un ocell, un ocellet ingenu.

Joseph Conrad, *El cor de les tenebres* (trad. Montserrat Vancells)

21

Aleshores no era així. Era aquella olor de tovalloletes planxades i la fortor d'essència que embaumava la barberia. Ja de ben petit m'agradava asseure'm a la trona Thonet que feia servir mon pare per tallar els cabells als infants, i des d'aquella mena de púlpit mirava les cadires Jaso niquelades amb els seients amb reposapeus, els respallers de reixeta i els braços de porcellana esmaltada color crema, o els miralls biselats, els tocadors, les pintes i la corretja per afilar els raors. Feia ben poc que havien canviat les cadires de caoba de Cuba, que venien d'una altra barberia, la d'en Ruixat, que l'havia tancada després de l'atac de feridura. Deien que havia afaitat l'Arxiduc i en Sorolla, el pintor. Varen anar a parar al taller de ma mare al fons del corral, on brodava.

[...]

El taller era com un cel bord, perquè allà s'hi apinyava la poca vida privada que hi havia en aquella casa. Només allà, ben endins, sentíem que érem a ca nostra. I a la cuina, que era el feu de la padrina, i era l'únic lloc que no feia olor de colònia Ron Quina. Perquè ca nostra no era del tot una casa particular, hi havia aquella confusió dels llocs que no acaben de ser privats, perquè el negoci n'assaltava cada racó. Era com si haguessis de calar el cap davant aquella intrusió, com si la presència dels estranys s'hi hagués anat botint, s'hi engolàs, impertinent, indiscreta fins que s'hi cosia, com un brodat acaba essent un detall d'un llençol, i allò ja era part del teixit de la nostra vida. No hi senties la serenitat amansida que provoca la llar familiar, aquella atmosfera domèstica que permet abandonar-se i sentir-se en un espai reservat, un lloc de l'ànima, entranyable. Hi entres i fins i tot abans d'obrir la porta ja estàs a cobro.

Com en un espai de treva interminable perquè no ets a la vista de ningú, no hi ha res que t'intimidi, no hi ha res que t'exigeixi ésser ningú, com si et protegís una bombolla confidencial que t'abriga en una mena de nuesa. Perquè una casa ha de ser aquesta clariana intestinal. I allò era un guirigall, els clients travessaven el menjador per anar a l'excusat del corral i era com si la barberia ocupàs tota la planta baixa de l'edifici, hi senyorejaven la barreja d'intimitat masculina i l'olor de tabac de pota que actuava com el baf quan aixequés la tapadora d'una olla. I tanmateix allà, s'hi destil·lava la repressió d'una sensibleria que hauria estat massa ambigua, però que deixava anar una sensibilitat delicada, una complaença narcisa d'homes, com si d'aquella aura viril, exhibicionista, s'hi desfibràs una afectació que la concurrència solia encolomar a les femelles. I era en aquell contuberni d'intimitat masculina, allà, entre i entre, on havies d'aprendre a ser un home. En aquell aiguabarreig d'olor d'arrencat i família, que tenia no sé què de bravata i vida casolana, en aquella vitrina que era la barberia, vaig aprendre que la vida privada sempre és clandestina.

Sebastià Perelló, *La mar rodona*

22

NO RECORDO

No recordo el número del bus del Nil
que va dur-me fins a la teva riba.
No recordo el nom del carrer
de casa teva, ni tampoc estic segur del teu.

No recordo quants pisos
vaig pujar fins al terrat
ni si vaig trucar a la porta
o era oberta. No recordo
quin mes era d'estiu,
ni quants dies vaig quedar-me,
l'horitzó del riu ample i tu
als meus ulls.
Potser
va ser només un dia.
Però el recordo cada dia.

Manuel Forcano

V

ESPAIS ESPANTOSOS, ESPAIS INQUIETANTS

23

No s'ho podia creure. Estava sol, totalment sol en un sector de la muntanya excavat com una catacumba de tres dimensions. I encara sort dels ciris que l'il·luminaven, irregularment distribuïts per les parets. La galeria on es trobava era plena d'obertures laterals, cambres adossades, negres com pous horitzontals. Es va quedar sol, bufetejat per glopades d'aire fred. Sol, o gairebé: de tant en tant algun monstre es creuava amb ell, ignorant-lo, desplaçant-se per les parets o el sostre a una velocitat inversemblant, com un escarabat.

Albert Sánchez Piñol, *Fungus*

24

Durant tot un dia fuliginós, inexpressiu i mut de la tardor de l'any, que els núvols pesaven feixucs i baixos en el cel, jo havia travessat, sol i a cavall, una extensió de país singularment llòbrega; i a la fi, quan ja s'apropaven les ombres del vespre, vaig trobar-me a la vista de la malencònica Casa Usher. Jo no sé com fou, però al primer cop d'ull que vaig donar a l'edifici, un sentiment d'insofrible tristesa penetrà el meu esperit. Dic insofrible, perquè aquesta tristesa no era temperada per gens d'aquell sentiment, gairebé voluptuós perquè és poètic, amb què l'ànima rep generalment les imatges naturals més severes de la desolació o del terror. Jo mirava l'escena de davant meu —només que fos la casa i la simple perspectiva de l'heretat—: les parets ertes, les finestres desertes semblants a ulls, alguns joncs ufanosos, alguns troncs d'arbres blancs i decandits —amb una total depressió de l'ànima que no puc comparar amb cap sensació de la terra més justament que amb el postsomni de l'embriac d'opi, l'amarg retorn a la vida quotidiana, l'horrible caiguda del vel. [...] Què era —jo em vaig deturar a pensar-hi—, què era allò que talment m'enervava en la contemplació de la Casa Usher? Era un misteri completament insoluble...

[...]

D'aquesta cambra i d'aquest casal, jo vaig fugir esfereït. La tempesta era, a fora, encara en tota la seva ira, quan vaig travessar la vella calçada. De sobte una llum

estranya es projectà al llarg del camí i em vaig girar a veure d'on podia haver eixit una llum tan singular; perquè jo no tenia darrere meu sinó la vasta casa i les seves ombres. La resplendor era la de la lluna plena, que es ponia, vermella de sang, i ara llumia vivament a través d'aquella esquerra abans a penes visible, la qual, com he dit, s'estenia en zig-zag des d'arran del teulat de l'edifici fins a la base. Mentre jo mirava, aquesta esquerra s'eixamplà ràpidament —sobrevingué un furios bufec del terbolí—, el disc sencer del satèl·lit esclatà tot de cop a la meua vista —el cervell em giravoltà quan vaig veure els poderosos murs partint-se en dos—, hi hagué un llarg estrèpit tumultuós com la veu de mil cataractes, i l'estany profund i fosc als meus peus es va cloure tristament i silenciosament sobre els fragments de la Casa Usher.

Edgar A. Poe, "La caiguda de la casa Usher" (trad. Carles Riba)

25

Els murs no feien pas més de vint-i-cinc iardes de circuit. Per uns quants minuts aquest fet creà dins meu un món de va enuig —va realment—, perquè enmig de les circumstàncies terribles que em voltaven, què hi podia haver de menys important que les meres dimensions del meu calabós? [...] M'havia enganyat també respecte a la forma del recinte. En palpar el meu camí havia trobat molts angles i en deduïa la idea d'una gran irregularitat; tan poderós és l'efecte d'una total obscuritat sobre qualsevol que es desperti d'una letargia o d'un somni! Aquests angles eren simplement produïts per algunes lleus depressions o nínxols a espais desiguals. La forma general de la presó era un quadrat. El que jo havia pres per obra de maó semblava ara ferro o algun altre metall, en plaques enormes, les sutures o junts de les quals ocasionaven les depressions. L'entera superfície d'aquest recinte metàl·lic estava rudement empastifada amb tots els horribles i repulsius emblemes a què la macabra superstició dels monjos ha donat naixença. Figures de dimonis amb aire d'amenaça, amb formes d'esquelets i altres imatges d'un horror més real, ocupaven i desfiguraven tots els panys de paret. Vaig observar que els contorns d'aquestes monstruositats eren suficientment distints, però que els colors semblaven alterats i borrosos com pels efectes d'una atmosfera humida. Vaig remarcar aleshores el paviment que era de pedra. El centre badava el pou circular, de la gola del qual jo m'havia escapat; però només n'hi havia un dins el calabós.

[...]

Un lleu soroll atragué la meua atenció i, mirant el paviment, vaig veure algunes rates enormes que el travessaven. Havien eixit del pou, que jo veia a la meua dreta. Al mateix instant que jo les mirava, pujaren a colles, a tota pressa, amb ulls famolencs, enllepolides per l'olor de la carn. Em calgué des d'aleshores molta cura i esforç per a esquivar-les.

Edgar A. Poe, "El pou i la pèndola" (trad. Carles Riba)

26

A poques passes hi havia la font de les Noies. De petita la mare m'hi portava quan anava a collir fulles de falguera tendre, perquè li agradava dur-ne a la boca. Llavors jo n'arrencava les espores i amb aigua feia una pasta groga que després enterrava. La font era molt petita, amb una pedreta ja n'hi havia prou per obturar-la si l'encaixaves

bé al forat d'entre les roques per on sortia l'aigua. A vegades feia pudor de femta perquè els animals hi baixaven a beure; sempre hi havia bassals i molta humitat, i ells la senten d'una hora lluny quan els ataca la impaciència de la gola seca. I quan hi vaig arribar no em vaig fixar en les passes d'home que després vaig reconèixer clarament quan marxava. Tot feia l'olor de sempre. Aquella olor d'ombra molla en aquell espai arrodonit i acompanyat d'arbres llargs i prims d'escorça clara tacada de fosca i fulles massa verdes. Era aquella olor de mort estancada que fan els llocs amb massa aigua i massa vida. Hi havia diferents tonalitats de llum que es movien, perquè hi arribava una miqueta de vent entre les fulles per on passaven els rajos. Jo ja salivava perquè notava la set més que abans i hauria begut de qualsevol banda si no hagués estat perquè la vaig veure. Estava quasi despallada enmig de l'aigua podrida com ella, i els cabells que li quedaven dins el bassal es movien, perquè en acostar-m'hi una granota havia saltat a l'aigua i havia remogut tota la resta del cos no. Una mà lletosa li havia quedat enfonsada i amb els dits entortolligats a les arrels feréstegues, i a vegades la podia veure i a vegades no, perquè hi havia pols de terra dins l'aigua. Aquell glop de mort era la mare.

Núria Bendicho, *Terres mortes*

VI ESPAIS DE MALALTIA, DE DESTRUCCIÓ I DE MORT

27

LA SALA D'ESPERA

Planta baixa,
segon corredor a la dreta,
retire un tiquet que confirma la meua cita,
la sala d'espera és plena de decoració nadalenca
i publicitat de perruques per a dones,
ambdues m'esgarripen.
Radiologia oncològica,
fora d'ací el món no s'atura,
jo, el pacient,
sí, és hora d'afirmar-me com a tal,
no m'ature completament,
la meua vida, ritme i projectes
s'han ralentitzat, quasi congelat,
mentre els meu cos es sotmet
a proves, esperes, diagnòstics
i tractaments esgotadors
amb l'esperança de no defallir,
no caure i seguir caminant.

Tony García del Río, *Resistir a les palpentos*

Ens queden moltíssimes coses per aprendre, però moltes ja les hem après. Ja tenim una certa idea de la topografia del Lager; aquest Lager nostre és un quadrat d'uns sis-cents metres de costat, envoltat per dos reixats de filat espinós, pel més interior dels quals passa corrent d'alta tensió. El constitueixen seixanta barracons de fusta, que es diuen Blocks, dels quals n'hi ha una dotzena en construcció; a aquests cal afegir el cos de les cuines, que és d'obra; una granja experimental, dirigida per un destacament de Häftlinge privilegiats; els barracons de les dutxes i de les latrines, en nombre d'un per cada grup de sis o vuit Blocks. A més, alguns Blocks estan destinats a finalitats especials. En primer lloc, un grup de vuit, a l'extrem est del camp, constitueix la infermeria i el dispensari; després hi ha el Block 24, que és el Krätzeblock, reservat als ronyosos; el Block 7, en què cap Häftling comú no ha entrat mai, reservat a la Prominenz, és a dir, a l'aristocràcia, als interns que ocupen els carrers més alts; el Block 47, reservat als Reichsdeutsche (els aris alemanys, polítics o criminals); el Block 49, només per a Kapos; el Block 12, una meitat del qual, per a ús dels Reichsdeutsche i Kapos, fa de Kantine, és a dir, d'expenedor de tabac, insecticida en pols i, ocasionalment, altres articles; el Block 37, que conté el despatx central i l'oficina de treball, i finalment el Block 29, que sempre té les finestres tancades perquè és el Frauenblock, el prostíbul del camp, servit per noies Häftlinge poloneses i reservat als Reichsdeutsche.

Els Blocks corrents que fan d'habitatge estan dividits en dos locals; en un (Tagesraum) viu el cap del barracó amb els seus amics: hi ha una taula llarga, cadires, bancs; pertot arreu, una gran quantitat d'objectes estranys de colors vius, fotografies, retalls de revistes, dibuixos, flors artificials, galindaines; a les parets, grans rètols, dites i petits poemes que exalcen l'ordre, la disciplina, la higiene; en un racó, una vitrina amb els estris del Blockfrisör (barber autoritzat), els cullerots per repartir la sopa i dos fuets de goma, un de massís i un de buit per dintre, per mantenir la disciplina. L'altre local és el dormitori; hi ha exactament cent quaranta-vuit lliteres en tres pisos, comprimides com cel·les de rusc, de manera que s'utilitza sense espais sobrers tota la cubicació de l'estança, fins al sostre, i separades per tres passadissos; aquí viuen els Häftlinge corrents, en nombre de dos-cents o dos-cents cinquanta per barracó, dos, per tant, en bona part de les lliteres, les quals són fetes de taulers de fusta mòbils, proveïts d'un sac de palla prim i de dues mantes cadascuna. Els passadissos són tan estrets que amb prou feines hi poden passar dues persones; la superfície total del terra és tan petita que els ocupants d'un mateix Block no hi poden estar tots al mateix temps, si la meitat almenys no estan estirats a les lliteres. D'aquí la prohibició d'entrar en un Block al qual no es pertany.

Primo Levi, *Si això és un home* (trad. Francesc Miravittles)

VII

ESPAIS IMAGINATS, ESPAIS FANTÀSTICS, ESPAIS DISTÒPICS

És, supòs, per aquesta actitud meva que quan digueren que calia desallotjar tota la gent de la Serra de Tramuntana vaig sentir una excitació com feia temps que no sentia. És clar que aleshores ningú podia imaginar-se que el que estava a punt de

succeir seria tan colossal i que tot el que coneixíem quedaria trinxat. Va passar-nos el que passa als habitants d'un país on esclata una guerra civil, que pensen que durarà menys i serà menys cruenta del que a la fi és i del que acaba durant.

[...]

Ja clarejava. El que abans només ho intuïem ara ja començàvem a veure-ho, i el que vèiem era impossible, una muntanya que s'eleva, al·lucinació i enormitat, i una altra, i una altra, denses i llòbregues siluetes descomunals que la vista podia interpretar però s'hi negava, una successió de majestuosos embalums de rocam que es desferraven de la terra, s'elevaven, travessaven les filagarses de niguls i suraven a la deriva pel cel que a poc a poc s'anava omplint de claror, immenses moles que s'acostaven flotant a poc a poc al sol que ja despuntava. Era una gigantomàquia mineral, un malson fet amb els materials d'una realitat esbocinada.

[...]

No era jo, qui estava boig. Les muntanyes s'enfilaven cap al cel com si una galàxia remota les reclamàs, una escampadissa de punts dispersos en la vastitud del cel, uns punts que ja havien traspassat la capa d'ozó i que ara es perdrien enllà de l'òrbita terrestre.

És com si el firmament volgués passar comptes amb l'illa, va dir en Miquel, i va afegir: amb qui passarem comptes els que quedam aquí?

Fet i fet, va ser com si les muntanyes de la Serra de Tramuntana s'haguessin esfondrat cap amunt. I allà on abans hi era tot, ara ja no hi havia res

[...]

Acluca els ulls, Maties, i pensa en la Serra de Tramuntana tal com era abans de desaparèixer.

En Maties se'l queda mirant, els ulls badats.

Acluca'ls, fes-me el favor, insisteix. Pensa-hi, concentra't. La veus?

No sap per què, li fa cas.

Veus tot el que hi havia? El Puig Major, Es Galatzó, la Serra d'Alfàbia, el Puig de Massanella, Es Teix, Sóller i els tarongerars, Valldemossa i la cartoixa de Chopin, Deià i la casa de Robert Graves, els oliverars, els milers de quilòmetres de marges de pedra seca (que si els posàssim un darrere l'altre serien més llargs que la gran murada xinesa), el santuari de Lluc (que per als mallorquins és tan important), les cases de tanta gent... Ho veus? Ho has fet reviure tot dins el teu cap? Bé, idò ara pensa en la immensa esplanada que hi ha ara mateix on abans hi havia tot això. Pols i pedres, no-res. Què sents? Què et passa pel cap? Ràbia? Tristesa? Impotència? Desconsol?

Pere Antoni Pons, *Contra el món*

30

El dia u de novembre del 1907 la policia de Nova Orleans va rebre una demanda d'ajuda. Els habitants dels aiguamolls —gent endarrerida però de bon tarannà, la majoria d'ells descendents dels homes de Laffite[4]— havien sucumbit a un pànic cervical. Balbucejaven incoherències d'un horror que s'havia abatut sobre la regió durant la nit. Probablement estava relacionat amb el vudú, però d'una naturalesa molt més terrible del que havien vist fins aleshores. Algunes dones i criatures havien desaparegut coincidint amb els tam-tams malèvols que bategaven al cor dels boscos negres i embruixats, on ningú s'aventurava. Se sentien crits maníacs i xiscles esgarriats, càntics que glaçaven l'ànima, i s'intuïen unes flames diabòliques al

voltant de les quals s'hi celebraven les danses més aberrants. Segons el missatge que havia rebut la policia, els habitants de la regió no podien resistir-ho ni un dia més. Es van enviar dues tartanes i un cotxe plens de policies, vint agents en total. L'indígena lret que els hi havia transmès el missatge feia de guia. Quan el camí va deixar de ser transitable van deixar els vehicles i van seguir-lo a peu, xipollejant per aquells boscos on no hi tocava mai la llum del sol. Les arrels recargolades i malignes i els nusos coberts de molsa espanyola els feien endarrerir. Aquí i allà s'endevinaven parets mig ensorrades i altres fragments d'edificis que, juntament amb els arbres leprosos i els illots de podridura, creaven una impressió de defallença absoluta i de corrupció sense límits.

Finalment van arribar a l'assentament d'aquell grup de pàries, una col·lecció miserable de barraques que semblaven a punt d'ensorrar-se. Els seus habitants van sortir-ne xisclant com beneits, i van rodejar els agents. El soroll dels tam-tams podia sentir-se a la llunyania i quan el vent canviava de direcció s'intuïen uns crits que glaçaven la sang. Si s'hi fixaven bé, podien endevinar unes llums vermelloses que es filtraven a través de les avingudes de vegetació malsana. Tot i que no volien quedar-se sols altra vegada, els barraquistes no gosaven fer ni una sola passa envers aquell espectacle dantesc i contra natura, de manera que l'inspector Legrasse i els seus dinou policies van endinsar-se sols i sense guia en aquells passatges de malson que mai cap d'ells hagués trepitjat per iniciativa pròpia.

Era una regió de molt mal nom, encara inexplorada per l'home blanc. Algunes llegendes locals parlaven d'un llac secret que hi havia al bell mig, habitat per una criatura colossal i sense forma, plena de tumors i d'ulls fosforescents. Segons els colons, aquells boscos corromputs també estaven infestats de dimonis amb ales de ratpenats que a mitjanit sortien de les seves cavernes i retien culte a aquella monstrositat nauseabunda. Es deia que totes aquestes criatures rondaven pels pantans molt abans de l'arribada de La Salle[5], dels indis i fins i tot dels ocells i els altres animals silvestres. Aquell ésser era un malson i una simple llambregada a la seva forma implicava la mort del dissortat testimoni. La seva presència en la imaginació dels colons era suficient perquè tothom es mantingués allunyat. L'orgia vudú es desenvolupava fora dels límits de la zona detestable però, encara així, l'emplaçament era nefast i això atemoriria més als habitants dels pantans que no pas els xerrics i les llums dansaires.

H. P. Lovecraft, *La biblioteca d'Arkham* (trad. Jordi Dausà)

VIII

ESPAIS DE CONFINAMENT, ESPAIS DE CÀSTIG

31

Alcalà, 16 d'abril

Estimat germà:

He rebut el vostre paquet i la sobrassada que en Ramon Rupert te donà perquè me l'enviassis. M'ha emocionat el fet, perquè, encara que hàgim viscut portal per portal mitja vida, duia camisa diferent.

També he llegit, a la teva darrera carta, que vols iniciar gestions perquè em traslladin a la presó de Ciutat. Deixa-ho anar; i no creguis que menyspreï la teva

ajuda; pensa que m'he arrelat aquí. Tenc por de Mallorca, germà. Fins i tot de tornar-hi amb les mans blanques, complida la condemna.

És curiós el que em passa fa uns quants dies. [...] Me n'adon que les veus amigues han emmudit per sempre o han canviat; que de la seva Mallorca, que jo idealitzava esporuguit i presoner per aquestes terres castellanes, sols em queda un contorn geogràfic. Tenc por de tornar.

[...]

I què queda de Mallorca, germà? L'ossada, tan sols l'ossada. No hi ha, per no haver-hi, ni tan sols cap carrer que mantengui el seu nom. Se cerca esborrar una història trista i començar-ne una altra de nova; agranar i confondre el record dels qui no tenim el pit carregat de plom. Perquè, on vaig néixer, germà? ¿ho saps, tu? En la primera carta que m'enviares, em parlaves com si tengués la memòria cega. "Joan, per escriure'ns has de posar carrer del General". De principi vaig imaginar que us havíeu canviat de casa, però a la carta següent m'ho explicares: "el carrer de la Vermada no existeix". No existeix el Centre d'Esquerrers Republicanes, i el cafè de Can Jordi Prim se diu "Café Nuevo". Començar a caminar com un nadó és tal volta el meu destí.

A dir ver, no seré més que un nadó si aconseguisc sortir d'aquesta ratera, d'aquest ventre de rata que és la penitenciària. Mira, ho són, com un gran ventre de rata, aquestes parets humides.

Llorenç Capellà, *El pallaso espanyat*

32

A mesura que la presó va néixer i va evolucionar com a forma principal de càstig, les dones van continuar subjectes rutinàriament a formes de càstig que no han estat reconegudes com a tals. Per exemple, han estat encarcerades en institucions psiquiàtriques en proporcions molt més elevades que en presons. Els estudis que indiquen que les dones han tingut moltes més possibilitats que els homes d'acabar en institucions mentals suggereixen que, així com les presons i altres centres penitenciaris han estat les institucions predominants per al control dels homes, les institucions mentals han tingut una finalitat semblant per a les dones. És a dir, que els homes amb un comportament desviat s'han definit com a criminals, mentre que les dones amb una conducta desviada s'han definit com a boges. Els règims que reflecteixen aquesta percepció continuen conformant les presons de dones. Els fàrmacs psiquiàtrics es continuen distribuint molt més extensivament a les recluses que no als reclusos.

[...]

Abans de l'aparició dels centres penitenciaris i, per tant, de la noció punitiva de «complir condemna», l'ús del confinament per controlar els captaires, els lladres i els dementos no distingia necessàriament entre aquestes categories de conductes divergents. En aquesta fase de la història del càstig —prèvia a les revolucions americana i francesa—, el procés de classificació pel qual la criminalitat es diferencia de la pobresa i la malaltia mental encara no s'havia desenvolupat. A mesura que el discurs sobre criminalitat i les institucions corresponents per controlar-la van distingir el «criminal» de l'«insà», la distinció per sexes es va refermar i va continuar estructurant la política penal. Marcada com a femenina, aquesta categoria de la insanitat estava molt sexualitzada. Quan tenim en compte l'impacte de la classe i la

raça aquí, podem dir que per a les dones blanques i benestants, aquesta igualització serveix com a prova de trastorns emocionals i mentals, però per a les dones negres i pobres és un encarrilament cap a la criminalitat.

Angela Davis, *Podem abolir les presons?* (trad. Aurora Ballester)

33

La nostra habitació no m'agrada gens. Jo en volia una de la primera planta que donava a la placeta del jardí, amb roses emmarcant la finestra i uns antiquats penjants d'indiana tan bonics! Però el John no en volia sentir parlar. Deia que només tenia una finestra i no hi havia prou espai per a dos llits, ni cap altra habitació a tocar per si ell l'havia de menester. [...] Va dir que veníem només per mi, que em calia repòs absolut i tot l'aire possible. «Tot l'exercici que puguis fer depèn del teu esforç, estimada», em va dir, «i l'aliment, en part, de la gana; però d'aire en pots engolir tant com vulguis.» Per això ens vam instal·lar a l'habitació dels nens, al capdamunt de la casa.

És una habitació gran i ventilada, gairebé ocupa tota la planta i té finestres que baden a tot arreu i sol i aire a dolls. Primer havia estat l'habitació dels nens i després la sala de jocs i un gimnàs, em fa l'efecte, perquè les finestres tenen barrots pels nens i a les parets hi ha anelles i coses. La pintura i el paper sembla que hi hagués passat una escola d'infants. El paper està esquinçat —en grans pedaços al voltant de la capçalera del meu llit, fins on el braç m'arriba, si fa no fa, i en una zona gran a l'altra banda de l'habitació, avall. Mai de la vida no havia vist un paper tan terrible: un d'aquells dibuixos desmanegats i extravagants culpables de tots els crims artístics.

És prou lúgubre i embolicat per confondre la vista en seguir-lo, prou marcat per irritar i cridar l'atenció constantment i, quan en recorres les corbes defectuoses i vacil·lants al llarg de certa distància, de sobte, se suïciden: s'esberlen en angles terribles, es trenquen en garbuixos impensables.

El color és repugnant, gairebé vomitiu; un groc ardorós i brut, estranyament esboirat per la llum del sol.

En alguns llocs és d'un taronja fosc però esmorteït, en altres d'una tonalitat sulfurosa malaltissa.

No m'estranya que els nens l'odiessin! Jo també l'odiaria, si hagués de viure gaire temps en aquesta habitació.

El John s'acosta, i he d'amagar això: detesta que escrigui encara que sigui una paraula.

Charlotte Perkins Gilman, *The Yellow Wallpaper* (trad. Argentó Raset)

34

Vaig sortir de l'aeronau i, per un passadís llarg i estret, vaig entrar a l'edifici del camp d'aviació. Esmaperdut, vaig començar a caminar pels immensos corredors de Son Sant Joan. Ja era a l'illa: almenys hi havia posat els peus, encara que no hagués sortit de l'aeròdrom. Només em calia organitzar-me una mica per després cercar un racó solitari, una cala verge, un paisatge desconegut... I, en esser-hi, cercar-li l'ànima i, plaf!, com si caçàs una mosca, plasmar-la en una tela. Abans, però, havia de resoldre altres problemes d'ordre pràctic: primer, havia d'arribar a la ciutat; havia de trobar una pensió pintoresca, si podia esser; m'havia d'informar dels horaris de les diligències... i, sobretot, abans de fer cap altra gestió, havia de trobar la sortida de l'aeroport. Ja feia mitja hora que viatjava en una espècie de llargues catifes mecàniques que et duïen d'un costat a l'altre, pujava i baixava escales, creuava corredors inacabables, passava portes de control... i encara no veia la sortida d'aquell edifici immens.

Pere Rosselló Bover, *L'infern de l'illa*

35

ENCONTRE A SON SANT JOAN

L'aeroport de Son Sant Joan aquest diumenge, 17 de juny de 2007, és un ventre càlid en què milers de persones de tota casta d'adeenes, històries i nacionalitats, viuen dins un brogit que et recorda amb delícia la remor dels òrgans de ta mare en aquella època, quan nedaves dins el líquid amniòtic. Has somniat moltes vegades que tornaves dins la panxa de ta mare, Blanca Romero Aguiló, i ara somnies desperta això quan arrossegues el teu carretet ple d'estris de neteja per aquells infinits passadissos, avui plens d'una gentada monstruosa. Com si aquell formiguer quotidià s'hagués multiplicat per infinitat de persones que avancen sense ordre ni concert, nervioses, cap a les portes dels fingers que els aficaran dins els ocells de ferro i els faran volar. Ta mare et contava de petita, quan a la platja de Can Pastilla apareixia un avió, que et duïen a qualsevol part del Món i tu no ho podies entendre. Però t'agradava pensar en uns ocells de ferro que volaven amb la lleugeresa de les gavines. Qui t'havia de dir que acabaries fent de netejadora d'un aeroport! Et poses a riure. Et ve al cap una altra de les frases de ta mare: Només xerren o riuen totsols els bojos com ton pare. Se't gela la rialla. Amolles: quin punyetero dia! I ara, vengà, a començar un altre torn. Entres per una porta que posa Privat i després de fer un laberint de corredors et trobes de morros amb Margalida Femenies. T'has torbat molt! Ja em feies passar pena. Pensa que avui el Barça s'ho juga tot. Li he dit a en Tono que arribaria a les set i mitja i prepararia uns aperitius. Què et passa, Blanca? Et veig una mica molla. Tu li has contestat que tenies la regla i que per això no estaves per res. Ella t'ha dit que si no et trobaves bé no ho fessis. I tu li has replicat que partís de quatre perquè encara arribaria tard i el seu estimat Tono li armaria un merder. Margalida t'ha pegat una besada i ha desaparegut. Tu has aparcat el carretet i t'has aficat dins el bany. Aquell mirall gegantí amb tants de neons et feia com a por. T'has vist les ulleres liloses i fondes davall aquells ulls tan blaus. Ramon Fluxà, aquell home que et donà tres anys

d'infern i una Teresa, quan anava ben empericat es posava tendre i et deia que tenies ulls de mar nu. Això no ho has pogut oblidar encara que fa dos anys que no l'has vist pus. Ulls de mar nu. Et banyes la cara abans que apareguin les llàgrimes i d'una revolada et tanques dins un lloc comú. T'asseus damunt la tapadora i amb molta parsimònia encens un ducados. Xucles aquell primer fum amb tota l'ànima com si fos un bàlsam curatiu. [...] He d'anar a marcar! Has fet tots els moviments de la velocitat com una autòmata i sense tèmer-te'n ja eres a un altre passadís immens, amb el carretet i envoltada de voladors per totes parts. Teresa t'havia dit quan tornàveu cap al Vivero: Mumare, m'ha agradat molt veure una batlessa d'esquerres. El teu uniforme verdpoma ha fregat una dona molt pintada que t'ha mirat com si fossis un objecte. Havies d'anar cap a la zona de seguretat. Els excusats dels policies era la teva primera feina. T'has trobat amb Rocío. Vas cap als segurates? Ells i els civils estan tots tocats amb el futbol. Vertaderament, quan has entrat en aquelles dependències que sempre t'escarrufaven un poc, els has vists tan aferrats al televisor que ni t'han saludat. Coneixies totes les tresques per aquelles sales. Just abans dels vàters hi havia una porta mig oberta. Has amollat el carretet. T'hi has acostat molt a poc a poc. Enfora se sentien els crits dels futbolers. T'has returat quan quasi tocaves aquella retxillera encesa. I has mirat. Al fons. Assegut enterra l'has vist. Era un home jove molt fosc. Tenia el cap entre les cames. Però t'ha sentit. I ha aixecat la fesomia. Els teus ulls blaus i els seus ulls negres s'han tocat una bona estona. Després t'ha fet un gest de set amb les mans emmanillades. Tu has anat a cercar una botella d'aigua del carretet. L'has oberta amb força i li has acostat als llavis. Bevia com un animalet ferit, com un animal perdut en el desert. Mentre et donava les gràcies amb una llengua desconeguda has sabut que allò era el començament d'alguna cosa nova, difícil i bella.

Biel Mesquida, *Acrollam*

36

SUBTERRÀNIA

[Cançó feta amb els noms de les estacions de metro de l'Àrea Metropolitana de Barcelona]

Fondo, Fabra i Puig, Pàdua, Sant Martí
Selva de Mar, Horta, Gornal, Joanic

Molí Nou – Ciutat Cooperativa
Florida, Ciutadella – Vila Olímpica
les Corts, Marina, la Sagrada Família
Can Serra, el Bon Pastor, Vilapicina
Drassanes, Badalona – Pompeu Fabra
Magòria – la Campana, Gorg, Vallcarca
el Coll – la Teixonera, Santa Eulàlia
Maria Cristina, Pubilla Cases

Avinguda Carrilet, Rocafort
Avinguda Tibidabo, Sant Roc

Paral·lel, Penitents, Passeig de Gràcia
Poble-sec, Sant Josep, Entença, Navas

Plaça Molina, Onze de Setembre
Palau Reial, Can Vidalet, Canyelles,

Poblenou, Artigues – Sant Adrià
Barceloneta, Ildefons Cerdà

Rambla Just Oliveras, Camp de l'Arpa
Guinardó – Hospital de Sant Pau, Gavarra
Zona Universitària, Catalunya,
Arc de Triomf, Maragall, Via Júlia

Torre Baró – Vallbona, Bac de Roda
Roquetes, Singuerlín, la Bonanova
Can Boixeres, la Sagrera, Verneda
Sant Gervasi, Les Tres Torres, Almeda
Fontana, Besòs Mar, Sant Ildefons
Lesseps, Europa Fira, Vall del Bronx

Torrassa, Glòries, Cornellà – Riera
la Pau, Plaça de Sants, Trinitat Vella
Virrei Amat, Besòs, Casa de l'Aigua
Alfons Desè, Jaume Primer, Valldaura

Cornellà Centre, Sant Pau – Dos de Maig
Hospital Clínic, Universitat
Can Peixauet, Espanya, Tetuan
Mercat Nou, Muntaner, Sant Boi, Encants

Subterrània, subterrània

Provença, Sant Antoni, Tarragona
Sants Estació, Badal, Urquinaona
Girona, Lluçmajor, Liceu, Llacuna
Llefià, la Trinitat Nova, Pep Ventura

Santa Coloma, Can Cuiàs, Mundet
Reina Elisenda, Can Zam, el Putxet
Urgell, Congrés, Hostafrancs, el Carmel
Baró de Viver, Gràcia, Sant Andreu

Subterrània (subterrània), subterrània (subterrània)

Plaça del Centre, Collblanc, Verdaguer (subterrània)
Montbau, Torras i Bages, Bogatell (subterrània)
el Clot, el Maresme – Fòrum, Diagonal (subterrània)
Bellvitge, la Salut, La Monumental (subterrània)

Els Nens Eutròfics

37

Us havíeu muntat unes excursions per Palma per visitar tots els mons de Ciutat que es descrivien a les novel·les de Capdrera i poder-ne apreciar els diferents ambients i els canvis que s'hi havien produït. Començàreu pel barri vell, on féreu les localitzacions referencials d'aquells casalots que sortien descrits amb pèls i senyals als llibres. Em contàveu en tornar de les vostres caceres les peces que havíeu aconseguit, i m'encantava veure-us tan feliços perquè el pati de can Vivot coincidia en gran part amb el de can Descós i els salons de Mercè i Marià Massot podien ser els de ca na Teresa i en Julià Delshorts. El dia que anàreu a recórrer el barri estranger del Terreno, on la colònia cosmopolita feia les seves disbauxes en xalets art déco i modernistes, tornàreu tan destrossats com aquelles cases que havien desaparegut per convertir-se en pisos i apartaments vulgars. La vil·la en què se suposava que passaren un hivern Gertrude Stein i Alice B. Toklas i que apareixia als darrers esbossos de Capdrera, era l'única que subsistia, però deshabitada tanmateix. El dia que decidíreu anar als bordells de la porta de Sant Antoni em vaig oferir per acompanyar-vos-hi. De jovenet els havia visitat a bastament i us hi podia fer de guia. Els llocs clàssics havien desaparegut. Però recordava un tercer pis del carrer del Socors. L'escala era molt fosca i pudent. Jo anava davant, tu enmig i n'Elisa darrere. Tu, Sebastià, suggerires que ens donàssim les mans per no caure. I quan em vares estrènyer els dits, vaig sentir que perdia tota la força, que la terra em desapareixia de davall els peus, que em fonia i que aquell tacte em feia caure en allò que ja sabia sense saber-ho: m'havia enamorat de tu amb tota l'ànima. La força de les temptacions desateses.

Biel Mesquida, *Trèmolo*

38

En arribar a la carrera, ben regada i plena de cossiols, don Fulgenci i senyora s'han quedat aturats un moment, mirant fixament el portal que dóna a la clastra. Allà on hi havia l'escut de la seva família, menjat pel vent, la pluja i sobretot pel temps, ara hi ha dues rajoletes de València amb els escuts pintats amb coloraines dels llinatges d'en Miquel i na Coloma.

La senyora li ha dit:

—Aquesta gent és francament ridícula.

Però don Fulgenci no li ha pogut contestar. Ho hauria fet dotant d'una major elegància la mateixa expressió de la seva dona, si no fos que en Miquel ja s'hi havia acostat per rebre'ls i donar-los la mà.

—Ben arribats siguin —i ha besat la mà de la senyora.

—Quin pintor els ha fet aquests escuts, Miquel? —li ha demanat ella.

—No ho sé. Jo trobava que aquest portal podia quedar tal com estava. Però va ser na Magdalena qui va tenir aquesta idea. Me pareix que ara en venen, d'escuts així, en qualque botiga. O si no, els va fer fer, no ho sé. Però li ho podem demanar.

—No, és igual —ha dit don Fulgenci.

Ara s'imagina perfectament l'escena: arriben dos picapedrers dels qui han estat fent altres reformes per la casa, posen una escala devora el portal, s'enfilen i a cops arrabassen l'escut de la seva família, que havia presidit el treball dels pagesos durant més de tres-cents anys. I tot plegat, han estat cinc minuts de cops de xipó i cinc minuts més per col·locar aquestes dues rajoletes de mal gust. Mira altra vegada les rajoletes i tanca els ulls. Però ara ja li és impossible imaginar-se altra vegada aquest arc tal com era abans. La senyora ha mirat també, altre cop, les rajoletes. Ha pensat que l'estètica és quelcom que només pertany a segons qui. "Ara només faltaria que hi posassin els seus noms amb rètols lluminosos."

—Això vos podria costar un disgust —diu la senyora—. Crec que aquesta casa és monument artístic. No és així, Fulgenci?

—Bé, no crec que a Madrid vénguin a veure-ho.

—I si fos així —s'interessa en Miquel—, que ens podrien posar cap multa?

—No ho sé. Però això no té gaire importància —assegura don Fulgenci.

—Que el guarden, l'escut, o se va espenyar? —demana la senyora. —I jo li ho diré. Na Magdalena, quan se'n va recordar, va venir corrents, perquè el volia per posar a la xemeneia de la casa que ara s'ha fet per casar-se. Però els picapedrers ja l'havien fet malbé. Li va saber un bon greu. Va agafar una empipada grossa i als pobres picapedrers els va dir de tot, que no tenien cultura i jo què sé... Quines rialles que ens va fer, tan disgustada per un tros de pedra de Santanyí!

Guillem Frontera, *Els carnisers*

XI ESPAIS ESTIMATS

39

ESTIMAR ÉS UN LLOC

Assegut en un tren miro el paisatge
i de sobte, fugaç, passa una vinya
que és el llampec d'alguna veritat.
Seria un error baixar del tren
perquè llavors la vinya desapareixeria.
Estimar és un lloc, i sempre hi ha una cosa

que m'ho desvela: un terrat llunyà,
aquella estrada buida d'un director d'orquestra,
només amb una rosa, i els músics tocant sols.
La teva cambra quan s'alçava el dia.
Per descomptat, el cant d'aquells ocells
al cementiri, un matí de juny.
Estimar és un lloc.
Perdura al fons de tot: d'allí venim.
I és el lloc on va quedant la vida.

Joan Margarit

40

A MALLORCA, DURANT LA GUERRA CIVIL

Verdegen encara aquells camps
i duren aquelles arbredes
i damunt del mateix atzur
es retalles les meves muntanyes.
Allí les pedres invoquen sempre
la pluja difícil, la pluja blava
que ve de tu, cadena clara,
serra, plaer, claror meva!
Sóc avar de la llum que em resta dins els ulls
i que em fa tremolar quan et recordo!
Ara els jardins hi són com músiques
i em torben, em fatiguen com en un tedi lent.
El cor de la tardor ja s'hi marceix,
concertat amb fumeres delicades.
I les herbes es cremen a turons
de cacera, entre somnis de setembre
i boires entintades de capvespre.

Tota la meva vida es lliga a tu,
com en la nit les flames a la fosca.

Bartomeu Rosselló-Pòrcel

41

PLUJA AL BAR FORMENTOR

La pluja ve de puntetes
tot tremolant de rialles;
per l'esquena se li fon
mirall de l'esgarrifança.
Travessa el Born tota nua

—pessigolles a les cames—;
els guardes municipals
s'han quedat de pedra marbre.
Plenes de vidres del cel
es glacen les taronjades
i un ocell ha reflat
la cançó més ensucrada.
Al seu pianet la pluja,
una polca capgirada
sona. Sonen xeremies?
Diu que son danses d'Irlanda.
—Qu'est-ce que ca? —Bon jour, madame.
La pluja, ben pentinada,
vol parlar-vos de Chopin.
—Que no sou de la gran França?
La pluja fuig de puntetes,
tota casta, tota aigua;
no hi ha més roses avui
que roses blanques.

Cèlia Viñas

42

PATI DE L'ATENEU BARCELONÈS

Els fassers dormen
bressat pel broll extàtic
d'aigua reclosa.
Monòtona dolcesa
al jardinet romàntic.

RUÏNES D'EMPÚRIES

Truquen les ones
a les portes d'Empúries,
sense resposta.
On les naus fondejaren,
ara el pagès conrea.

VALLDEMOSSA

Com una joia,
les muntanyes et guarden,
ben abraçada.
Passen vents, corren núvols:
la teva pau perdura.

BELLVER

Ja fa sis segles,
castell redó, que enyores
els reis de l'illa:
com a anell d'esposoris
per sempre t'hi deixaren.

PONT DE LES SET AIGÜES (PALMA)

Res ja no queda
d'aquell pont que ens unia
amb l'altre segle.
Ens volen fer romandre
sense temps ni memòria.

SQUARE NICOLÒ PAGANINI (VERNET)

Del centre et brolla
—safareig en rodona—
l'aigua que t'omple:
al repòs predisposes
amb uns raigs que no cessen.

SANT MARTÍ DEL CASTELL

Amb fortes pedres
cobreix ta esglesiola
robusta volta:
davall ta capa empara'ns,
compassiu sant eqüestre.

Joan Alegret

43

QUIN ÉS EL LLOC...

“Quin és el lloc més bell del teu país?”
em demanà un adult burgès d’esquerra.
No vaig dubtar. Vaig dir “la meva terra,
aquesta és la més bella del país”.
Sense paraula em va arriar un somris
a mig camí entre bonança i guerra.
Ell, ignorant que tu ets la meva terra,
volia menar-me cap al seu pis.

“Pensava que em diries els racons
on l’home mai no hi ha posat la passa...”
I em deixí de conversa i de raons.
Em cans de tots; i jo, què vols que hi faça?
Tacat d’engrut és aquest temps que passa.
El lloc més bell és on hi ha els teus dons.

Carles Rebassa